

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

У статті досліджуються сучасні тенденції розвитку вищої освіти Німеччини – процеси інтернаціоналізації та глобалізації. Автор розглядає основні форми й характеристики досліджуваних явищ, а саме: навчання німецьких студентів за кордоном, інтернаціоналізація змісту навчання, зростаюча ініціатива з підтримки міжнародних проектів, підвищення можливостей для вивчення іноземних мов тощо.

Ключові слова: *інтернаціоналізація, глобалізація, Німеччина, система вищої освіти.*

In the paper modern trends of the German higher education system development – internationalization and globalization processes are investigated. The author considers main forms and characteristics of investigated phenomena, and namely: German students' studying abroad, internationalization of education content, growing initiative on international projects support, opportunities growth for the foreign languages study etc.

Постановка проблеми. Сучасний світ характеризується процесами глобалізації та інтернаціоналізації економіки, відкриттям кордонів, виникненням нових ринків, зростанням трудової міграції. Більшість країн світу переходить до ринкової економіки, демократизації й інформатизації суспільства, що утворює ключову роль освіти у піднесенні економічного та соціального добробуту.

Національні системи освіти вступають в епоху неперервного реформування, головною метою якого є підвищення якості освіти в процесі зближення різних національних освітніх систем. За цих умов стає актуальним дослідження стратегій інтернаціоналізації та глобалізації національних систем вищої освіти.

Важливе теоретичне і практичне значення має досвід Німеччини, яка була і залишається рушієм інтеграційних процесів у Європі і є третьою державою у світі за економічною потужністю та країною з однією із кращих у світі системою вищої освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз літератури з досліджуваної проблеми засвідчив, що особливості реформування національних систем освіти в контексті глобалізаційних процесів висвітлено у працях зарубіжних (П. Альтбах, М. Ван дер Венде, С. Каннігхем, Дж. Левін, Дж. Найт, Р. Робертсон, С. Увалік-

Трумб'юк) та українських науковців (Н. Авшенюк, М. Борисова, В. Кремень, О. Лисова, В. Луговий, Л. Пуховська, А. Сбруєва). У той же час вивченню інтеграційних процесів у сучасному європросторі присвячено роботи В. Байденка, О.І. Бражник, М.В. Ларіонової, О. Матвієнко.

Проблеми вищої освіти Німеччини стали предметом дослідження багатьох українських дослідників: Н. Абашкіної, А. Андрощук, Г. Андрощука, К. Бурми, Т. Вакуленко, Т. Зданюк, Т. Коваль, Т. Козак, А. Корнілової, К. Корсака, А. Кудіна, М. Кузякіної, О. Куліш, С. Михайлова, Т. Ляшенко, С. Павлюк, Л. Сакун, С. Синенько, В. Солошенко, А. Турчина, Н. Удовиченко та інших.

Відомі російські дослідники-компаративісти також досліджують ці проблеми, зокрема: В. Бауер, Ю. Бочарова, Ю. Владимиров, О. Ворожейкіна, А. Джуринський, О. Єгорова, О. Єльцова, Б. Зарицький, Э. Зеєр, Т. Моїсеєнко, О. Назарова, Д. Торопов, Т. Фуряєва, Р. Хісамутдінова та інші.

Мета статті полягає в аналізі процесів інтернаціоналізації та глобалізації в системі вищої освіти Німеччини як чинників конкурентоспроможності країни на світовому ринку освітніх послуг.

Виклад основного матеріалу. У суспільстві та економіці Німеччини відбуваються процеси, які виникають під впливом відносин з іншими країнами світу. Насамперед це стосується процесів *глобалізації* та *інтернаціоналізації освіти*.

Клаус Хюфнер зазначає, що перехід від державного регулювання до ринкових механізмів не можна розглядати поза процесом інтернаціоналізації вищої освіти Німеччини, що розпочався у 1999 р. у межах приєднання країни до Болонського процесу, орієнтованого на створення загальноєвропейського простору вищої освіти, а також відповідно до Загальної угоди про торгівлю послугами ВТО (GATS), у якій вища освіта розглядається як послуга, призначена для продажу [3, с. 97]. Не можна не погодитись із Джесікою Гут, яка зазначає, що, все, що відбувається сьогодні в університетському навчанні та викладанні Німеччини, в менеджменті й маркетингу освіти, в основному пов'язано з Болонським процесом або з імпульсами, які він викликав [1, с. 85]. На нашу

думку, дуже корисним є досвід Німеччини, де вже декілька років у 22 вищих навчальних закладах працюють спеціальні консультанти з питань Болонського процесу. Ці фахівці надають поради та спостерігають за змінами. Результати узагальнюються HRK (Конференція ректорів і президентів вищої школи) та доводяться до відома інших вищих навчальних закладів для того, щоб вони також мали змогу отримати корисний досвід.

Щодо глобалізації, то у дисертаційному дослідженні Фаді Мозена знаходимо визначення глобалізації в економічному сенсі як «зростаюче переплетіння економік різних країн у торгових стосунках, процесів виробництва та фінансових трансакцій, а також відносно вільна мобільність факторів виробництва між економічними системами окремих країн» [6, с. 64].

Крім економіки, під впливом глобалізації знаходяться інші сфери суспільного життя Німеччини, зокрема політика, освіта тощо. Так, у політиці зростають міжнародні зв'язки між країнами. На зміну національним організаціям та інститутам приходять наддержавні системи, а також *зростає роль міжнародних керівних організацій*.

Що стосується освіти, то, як зазначає Наукова рада Німеччини (нім. Wissenschaftsrat) у своїх рекомендаціях щодо інтернаціоналізації освіти країни, вплив процесів глобалізації простежується в інтернаціоналізації освіти, яка «має два головні прояви: *навчання за кордоном та інтернаціоналізація змісту навчання*» [8, с. 41]. Такої ж думки Клаус Хюфнер, який зазначає, що «оцінити інтернаціоналізацію вищої освіти можна за двома показниками: за часткою іноземних студентів, які навчаються у Німеччині, а також за часткою німецьких студентів, які навчаються за кордоном» [3, с. 113]. За даними Федеральної статистичної служби, Німеччина – одна з найулюбленіших країн для навчання. Приблизно 250 000 іноземних студентів навчаються у німецьких вищих навчальних закладах. Це на 70 % більше, ніж у 1995 році. Зараз більш ніж кожен десятий студент у Німеччині – іноземець, переважно зі Східної Європи та Китаю. У рейтингу найбільш популярних для навчання країн Німеччина посідає третє місце після США та Великої Британії. Із загальної кількості у 2,73 мільйона

студентів світу, що навчаються за кордоном, частка німецьких студентів становить 9,5 % [2, с. 121, 128].

Такому успіху німецька вища школа завдячує спільним зусиллям ВНЗ і політиків країни. Разом з вищими навчальними закладами Німеччини уряд країни кілька років тому розпочав у світі кампанію з метою пропаганди німецьких ВНЗ. Крім того, чимало університетів і спеціальних вищих шкіл за допомогою держави почали засновувати за кордоном партнерські вищі школи, зокрема у Сінгапурі (Технічний університет Мюнхена (Technische Universität München)), в Каїрі (університети Ульма і Штутгарта (Universität Ulm, Universität Stuttgart)) і в Сеулі (Веймарська вища музична школа (Musikhochschule Weimar)). Основну відповідальність за ці зарубіжні ініціативи бере на себе, як правило, Німецька служба академічного обміну (DAAD), яка сприяє обміну студентами й науковцями в усьому світі. DAAD має власні відділення, викладачів або об'єднання колишніх стипендіатів служби у понад сотні країн світу. Також DAAD ініціювала заснування відділень при німецьких ВНЗ, де викладання ведеться іноземною мовою (найчастіше англійською) [там само, с. 129].

У рамках *інтернаціоналізації вищої освіти Німеччини* простежуються такі тенденції розвитку вищої освіти країни:

- *орієнтація структури та змісту навчальних планів і програм на міжнародні перспективи.* Так, згідно зі статистичними даними, з 1998 року у німецьких університетах і спеціальних вищих навчальних закладах введено близько 400 нових спеціальностей міжнародного зразка;
- *зростаюча ініціатива з підтримки міжнародних проектів з метою обміну досвідом щодо забезпечення якісної освіти у ВНЗ.* Як зазначає Клаус Хюфнер, німецькі ВНЗ, особливо FH (спеціальні вищі школи), впровадили низку спільних програм з іншими європейськими ВНЗ, задовольняючи потреби міжнародного співробітництва [3, с. 113]. Варто зазначити, що Німеччина є активним учасником таких відомих Європейських програм із сприяння освіті протягом життя, як Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig, Jean Monnet, Carlo-Schmid-Programm та інших;

- *зростаюча мобільність студентів за рахунок навчання та практики за кордоном.* Але слід зазначити, що навчання за кордоном доки ще не має широкої популярності серед німецьких студентів. За даними Клауса Хюфнера у 1999 році за кордоном навчалось близько 45 600 німецьких студентів (близько 2,4 % загальної кількості студентів), із яких більш ніж 40 % виїхало у Великобританію і близько 35 % – у ближні країни ЄС: Австрію, Францію та Швейцарію [там само, с. 114]. Важливим кроком уряду Німеччини щодо навчання студентів за кордоном є ініціатива BMBF (Федерального міністерства освіти та досліджень), яке має на меті до 2015 року подвоїти кількість студентів, які навчаються та проходять практику за кордоном. У рішенні BMBF зазначено, що кількість програм з обміну студентами між ВНЗ-партнерами має бути збільшена до 5 000 щорічно [5, с. 7]. Як зазначає Анетте Шаван (Anette Schavan), керівник Федерального Міністерства освіти та досліджень, «навчання за кордоном сприяє вивченню на власному досвіді Європи у всій її різноманітності та єдності» [4, с. 31];
- *підвищення можливостей для вивчення іноземних мов, особливо англійської,* яке реалізується не лише під час інтенсивного вивчення іноземних мов у ВНЗ, а також під час проходження практики та навчання за кордоном у рамках обміну між ВНЗ-партнерами та отримання подвійного диплому;
- *впровадження національних рамок кваліфікацій з урахуванням головних принципів міжнародних рамок кваліфікацій.*

Слід зазначити, що 21 квітня 2005 року HRK, BMBF у взаємодії із Конференцією міністрів культури розробили та ухвалили документ «Кваліфікаційні рамки для німецьких дипломів про закінчення вищої освіти», в якому зазначаються такі здобутки їх створення:

1. Більша прозорість, зрозумілість і краща порівнянність спеціальностей, які пропонуються у країні та за її межами завдяки:
 - чіткому роз'ясненню профілів кваліфікацій;
 - визначенню початкового та кінцевого пунктів навчання;

- роз'ясненню альтернативних напрямів навчання, співвідношення кваліфікацій між собою та можливостей для розвитку в освітній системі.
2. Покращена інформація для зацікавлених у навчанні та роботодавців.
 3. Підтримка оцінювання та акредитації завдяки визначенню пунктів рекомендацій.
 4. Полегшення розробки навчальних планів і програм.
 5. Покращена порівнянність кваліфікацій у європейському та міжнародному контекстах [7, с. 3].

Зазначений документ розроблено для закладів вищої освіти, він визначає загальні знання, здібності, компетентності та деякі формальні аспекти, які є необхідними для кваліфікаційних рівнів бакалавра, магістра та доктора наук.

Висновки. Вивчення німецького досвіду інтернаціоналізації та глобалізації освіти утверджує в думці, що протягом останніх десятиліть розвиток вищої освіти у країні стає об'єктом і предметом державної політики, спрямованої на розв'язання конкретних внутрішніх політичних, соціальних і фінансових проблем.

На нашу думку, вивчення досвіду реформування вищої освіти Німеччини в умовах глобалізації та інтернаціоналізації соціальних процесів в Європі та світі, створення загальноєвропейського освітнього простору позитивно вплине на реформування освітньої системи в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гут Д. Болонський процес: вплив реформи вищої освіти на структуру та організацію докторантури Німеччини / Д. Гут // Вища школа. – 2007. – № 3. – С. 85–94.
2. Факти про Німеччину. – Франкфурт-на-Майні : Societas-Verlag, 2008. – 192 с.
3. Хюфнер К. Управління та фінансування вищої освіти в Німеччині / К. Хюфнер // Вища школа. – 2005. – № 6. – С. 97–117.
4. Bildung für Europa // Impuls. – № 1(April). – 2007. – 30–31 S.
5. Internationale Kompetenzen systematisch verankern. Aktuelle Entwicklungen in der Bildungspolitik. – Marktchancen sichern – personal international qualifizieren. – Bundesministerium für Bildung und Forschung. – 2008. – S. 6–7.

6. Mohsen F. Internetbasierte Lehr-/ Lernmethoden für die wirtschaftswissenschaftliche Hochschulausbildung. Konzeption und prototypische Implementierung am Beispiel eines Planspiels : Dissertation zur Erlangung des wirtschaftswissenschaftlichen Doktorgrades der wirtschaftswissenschaftlichen Fakultät der Universität Göttingen / F. Mohsen. – Göttingen. – 2002. – 238 S.
7. Qualifikationsrahmen für Deutsche Hochschulabschlüsse. Zusammenwirken von Hochschulrektorenkonferenz, Kultusministerkonferenz und Bundesministerium für Bildung und Forschung. – 21.04.2005. –14 S.
8. Wissenschaftsrat: Internationalisierung. – Bonn, 1992. – S. 41–57.

РЕЗЮМЕ

Л.С. Отрощенко. Интернационализация и глобализация высшего образования Германии.

В статье исследуются современные тенденции развития высшего образования Германии – процессы интернационализации и глобализации. Автор рассматривает основные формы и характеристики исследуемых явлений, а именно: обучение немецких студентов за рубежом, интернационализация содержания обучения, возрастающая инициатива по поддержке международных проектов, повышение возможностей для изучения иностранных языков и так далее.

Ключевые слова: интернационализация, глобализация, Германия, система высшего образования.

SUMMARY

L.S. Otroschenko. Internationalization and globalization of the German higher education.

In the paper modern trends of the German higher education system development – internationalization and globalization processes are investigated. The author considers main forms and characteristics of investigated phenomena, and namely: German students' studying abroad, internationalization of education content, growing initiative on international projects support, opportunities growth for the foreign languages study etc.

Key words: internationalization, globalization, Germany, higher education system.